

[B] **WAAROM DOE JE HET NIET ZELF?
“ONVERGETELIJKE TOEGEWIJDE TROUWELOZE
TIJD” VAN ROBERT ANKER**

Bespiegeling van het leven, van het voortgaan van de tijd, van ouder worden, gepaard met verzet tegen verval en dood, het zijn de ingrediënten van het werk van menig dichter, hoe ouder hoe voorspelbaarder. Met een titel als *Onvergetelijke toegewijde trouweloze tijd* wekt Robert Anker de indruk een van die dichters te zijn. De tijd is een onbetrouwbare partner; soms vind je hem aan je zijde, dan weer voel je je door hem verraden. Maar negeren kun je hem niet.

Toch is deze dichtbundel niet zo hecht gecomponeerd dat de gedichten elkaar opstuwen tot deze ene centrale visie. Ik zou hem liever willen vergelijken met de zalen van een expositie, waarin een kunstenaar de breedte en de rijkdom van zijn palet laat zien. Want dat het palet van Anker rijk is, daarvan is deze bundel het zoveelste bewijs. Elk van de zeven zalen (zoals ik de afdelingen nu maar zal noemen) is volgens een ander principe ingericht: de lezer komt binnen in een zaal met breed opgezette gedichten die vanuit dezelfde positie (vanachter het raam van het Roland Holsthuis in Bergen) gezien en gedacht zijn, waarop zalen volgen met respectievelijk een hele reeks portretten van hetzelfde personage, met korte prozagedichten, met bozig verzet tegen verval en dood, met gedichten waarin de maatschappelijke werkelijkheid met zijn rampen en oorlogen centraal staat en tot slot een grote zaal met de minst verhulde autobiografische gedichten, over liefde en dood, over familieleden en vrienden, maar ook over enkele favoriete filmspeelsters.

In deze verdeling speelt stijl een zeker zo grote rol als thematiek. Anker is verre van eenkennig: uiteenlopende registers als archaïserende lyriek en woedende straattaal gaan hem even makkelijk af als bijvoorbeeld het zintuiglijke of het beschouwende register; hij beheerst ze allemaal en switcht moeiteloos van het ene naar het andere. Zo kan hij het in een gedicht over zijn vroegste, door hem vernietigde dichtbundel hebben over “de proto-auteur” die “niet begreep dat voor proto/ Het raadsel een grasveld was waarop/ Je niet kon lopen en dat bewoog”. Gevulgariseerde literair-analytische redenering, zintuiglijk beeld en geheimzinnige lyriek in één verband.

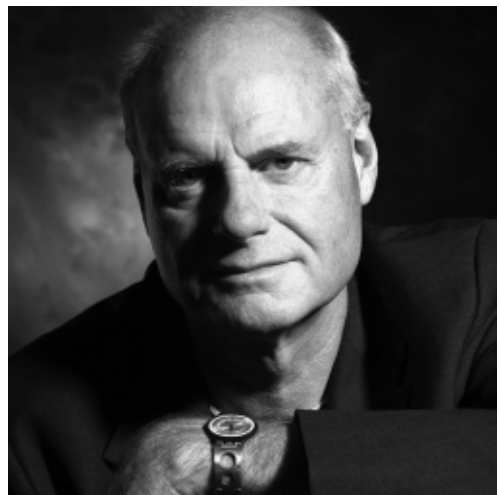
Het meest uitgesproken blijk van zijn behoefte de mogelijkheden van zijn stijl op te rekken, is in deze bundel 'Opperdan kommen', een gedicht in West-Fries dialect, waarbij Anker aantekent dat het een poging was om zijn moedertaal te gebruiken "om er iets serieus in uit te drukken – dat was mij na mijn twaalfde niet meer gelukt". Het is een gedicht dat in zijn eigen staart bijt, want de taal zelf, het verlies ervan en de vergeefse poging dat verlies teniet te doen staan erin centraal: "Ik sweël wat woorde op maar ken niet met ze worre" ofwel, zoals het in de bijgeleverde vertaling heet, "ik schraap wat woorden bij elkaar maar kan niet met ze opschieten".

Deze taal- en stijl oefening brengt ons bij een van de grote thema's van het werk van Anker: de behoefte om het verleden een plaats te geven in het heden, geen nostalgische behoefte, maar een waarin het verleden wordt getoetst op zijn actualiteitswaarde. Dat dat op het eerste gezicht weinig oplevert waar het heden wat aan heeft, wordt schrijnend duidelijk in twee prachtige gedichten (we blijven in de laatste zaal) waarin de dichter de confrontatie aangaat met zijn moeder. Zij heeft vroeger op haar dorp toneel gespeeld, al was het dan niet – zoals de zoon wel had gewild – om zichzelf uit te drukken, maar voor de ontspanning ("later hadden wij daarvoor tv", merkt ze ontzuchtend op). Haar levensvulling vond zij verder in dagelijkse handelingen, afgewisseld met zulke noodzakelijke ondernemingen als "de straat op voor de bakker en een praatje/ Met de buurvrouw". Beide gedichten eindigen met een vraag van de zoon aan de stervende of al gestorven moeder of dit alles de moeite waard was. Haar reacties blijven als een wolk boven het leven van de dichter hangen. Het ene gedicht eindigt lichtelijk ontredderd met: "Kan het soms anders," zegt ze, "Jij met je diepzinnigheid." Pijnlijk is de reactie in het andere gedicht: "Was het de moeite waard? Ze keek me pijnigend aan, tot op heden." Vooral dat "pijnigend" (en dus niet "gepijnigd") is heel opmerkelijk: de moeder kaatst de vraag terug en de zoon moet er maar mee in het reine zien te komen.

Voor de manier waarop hij dat doet, kunnen we in de vierde zaal terecht, waar 'Aankomst en vertrek' boven staat. Hier zijn de gedichten nogal retorisch, met veel herhalingen en spreektaalachtige wendingen en het gebruik van de wij-vorm,

gedichten waaruit soms zijn verwantschap met Leonard Nolens blijkt: "Wij verscheurden ons geboortebewijs/ wij waren de stem op straat die ons riep/ wij zeiden 'volg ons' tegen elkaar/ wij waren onszelf genoeg, wij waren geen gemeenschap." In zijn verbeelding van de weg van vitaliteit tot dood is dit een zaal vol boosheid, boosheid om wat de samenleving "NORMAAL" noemt, boosheid om de manier waarop doden vaak worden toegesproken, boosheid om "opa" te worden genoemd, boosheid om verval en dood.

In vragen als "Was het de moeite waard" en "Of dit genoeg was voor een leven" klinken de bekende regels na uit het gedicht 'Dichterschap' van J.C. Bloem: "Is dit genoeg: een stuk of wat gedichten./ Voor de rechtvaardiging van een bestaan". Elders in de bundel is de echo van een ander gedicht van Bloem te horen, en wel van het bekende 'November': "Verloren zijn de prille wegen/ Om te ontkomen aan de tijd;/ Altijd november, altijd regen,/ Altijd dit lege hart, altijd." Ook bij Bloem speelt de confrontatie met de tijd een centrale rol, maar wat Anker aan deze passage ontleent, is het begrip 'Het lege hart'. In elk van de gedichten in de tweede zaal wordt een situatie geschetst in het bestaan van 'Het lege hart'. Net als Van Beek in Ankers grote gedicht *Goede manieren* (1989) is het een Elckerlyc-figuur, die een reeks betekenisvolle ontmoetingen heeft: met iemand die

Robert Anker, Foto Leo van der Noort.

zegt zijn “zijnsman” te zullen zijn, met de natuur, met een engel (als Jakob in het Oude Testament); hij komt in uiteenlopende situaties terecht: hij gaat als toerist op reis, hij valt in een gracht, hij zou naar Canossa moeten, maar weigert, hij wordt een wereldwijd fenomeen. Soms kijkt hij in de spiegel bij andere dichters, Kopland, Otten, Vroman met name, maar hij blijft een echt Anker-personage: op zoek naar een passende plaats, naar werkelijke aanwezigheid, naar autonomie.

Ook in de eerste zaal klinkt die vraag. Zoals gezegd zijn de gedichten in deze zaal geschreven, “vanuit” het Roland Holsthuis in Bergen. Maar behalve uitzichtsgedichten zijn het ook inzichts-gedichten, waarin de buitenwereld bij de dichter naar binnen kijkt. Zo luidt het luchtig anekdotische begin van het eerste gedicht: “Ik had een loodgieter nodig en belde een loodgieter/ Hij zei: ‘Waarom doe je het niet zelf?’” Over die loodgieter krijgen we niets meer te lezen, over het “zelf” des te meer. Vragen naar identiteit als “ben ik mijn geest?”, “ben je nog jezelf als je over jezelf nadenkt”, typering van personen als iemand “met te weinig zelf en te veel situatie” of iemand die zichzelf ervaart als “aangereikt/ Door een ander” klinken in deze zaal zo frequent dat de vraag van de loodgieter vanzelf doorsijpelt van de anekdotische laag naar de diepste thematische laag: waarom denk je dat je iemand anders nodig hebt om je levensproblemen op te lossen, waarom doe je het niet zelf?

Dat geldt ook voor de poëzie. In een van deze gedichten meet de dichter zich in een partijje tennis met Herman Gorter (die ook jaren in Bergen heeft gewoond) en stelt vast dat je van een dichter als Gorter niet zozeer leert om een beter dichter te worden, nee, “Gorter dwong met zijn groundstrokes, zijn backspin, zijn listige lobs/ Mijn lichaam binnen te dringen in mijn geest en die geest/ Aan te spreken op zichzelf.” Diepe zelfkennis is wat aan dichterschap voorafgaat.

Ik heb in dit kort bestek maar een enkele lijn in deze bundel kunnen trekken, niets gezegd over de intrigerende prozagedichten in de derde zaal, korte verhaaltjes met het karakter van een kortstondig inzicht in het sublieme. Evenmin heb ik iets gezegd over de gedichten waarin Anker een overleden vriend portretteert, of over de liefdesgedichten, variërend van een verliefde “pubersong” tot breed

uitgemeten liefdesverklaringen aan de vrouwelijke hoofdpersonages in de bekende Deense tv-serie *Borgen* en *The Killing*. Allemaal meer dan de moeite waard.

Tot slot toch nog iets over ‘Waarom niet, Birgitte Nyborg?’, waarin de hoofdrolspeelster van *Borgen* dezelfde confronterende rol speelt als de moeder in de eerder genoemde gedichten. Nadat de ik zich bij een ontmoeting tegenover haar heeft proberen te rechtvaardigen door te wijzen op het feit dat hij niet een ander uitdrukt, maar zichzelf, dat hij iemand is met een onmiskenbaar eigen idioom, eindigt het gedicht met haar toenadering die vergezeld gaat van een vernietigende reactie:

stop, zei zij, die volle
gulle lach brak om haar schitterende tanden
open, haar iets
te krappe rok kroop omhoog en dan die ogen,
mijn god, daar
was ik voor gekomen, maar die ogen, riep ik, die
zijn echt
o ja? zei zij en haar gezicht verstrakte, onbewogen
keek
zij op mij neer, geef het op, zei zij, écrire c'est
passé.

Deze zoveelste variatie op de vraag naar authenticiteit komt van iemand die altijd een rol speelt. *Onvergetelijke toegewijde trouweloze tijd* is Ankers overtuigende weerwoord: ook al spelen bewegende beelden in ons leven een grote rol, de rol van het schrijven is verre van uitgespeeld. Zoals hij schrijft aan het eind van ‘Het lege hart’: “het woord is er alleen om niet/ Te vallen, daarom hart: span het op en hou het bij je.”

AD ZUIDERENT

ROBERT ANKER, *Onvergetelijke toegewijde trouweloze tijd*, Querido, Amsterdam, 2015, 81 p.